

## АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

### ACTUAL ASPECTS OF FORMATION OF INCLUSIVE COMPETENCE OF FUTURE SOCIAL PEDAGOGUES

Стаття присвячена проблемі формування інклюзивної компетентності майбутніх соціальних педагогів в процесі фахової підготовки. Окреслено реалії розвитку та функціонування соціальних процесів у сьогоденнішніх умовах воєнного стану, внаслідок яких значно ширшим стає коло проблем дитячого середовища. Це зумовлює та прискорює розбудову інклюзивної освіти в країні, пошук оптимальних шляхів дієвого включення всіх дітей в освітній процес. Зазначено, що розвиток інклюзивної освіти актуалізує підготовку висококваліфікованих, професійно компетентних соціальних педагогів, здатних з результативністю вирішувати ключові завдання інклюзивної освіти в умовах тривожного сьогодення.

У статті здійснено спробу проаналізувати сутність та структуру інклюзивної компетентності педагогів. Виявлено обґрунтування необхідності професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи у закладах загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням.

Визначено актуальні аспекти формування інклюзивної компетентності майбутніх соціальних педагогів в процесі професійної підготовки, серед яких: розвиток професійно важливих особистісних якостей майбутніх фахівців; розробка актуального навчального контенту; організація практико орієнтованого навчання; залучення студентів до участі в освітніх, соціальних проєктах, волонтерській діяльності; сприяння професійній самоосвіті та самовдосконаленню; активізація студентства щодо розбудову інклюзивної освіти в країні; практика реалізації методу «peer to peer» у навчанні здобувачів вищої освіти. Охарактеризовано сутність актуальності визначених аспектів формування інклюзивної компетентності майбутніх соціальних педагогів в процесі професійної підготовки: акцент на розвитку таких необхідних наразі особистісних якостей майбутніх професіоналів, як людяність, турботливість, чуйність і небайдужість, привітність, щирість, впевненість, ініціативність, гнучкість та рішучість; відображення у навчальному контенті нагальних проблем інклюзивної освіти та інструментів їх подолання; перетворення професійного знання на конкретні уміння й компетентності через практико орієнтоване навчання студентів; провадження соціально корисної та важливої діяльності здобувачів вищої освіти, набуття та розповсюдження досвіду інклюзивної освіти через проєктну та волонтерську роботу; різноманітність форматів та платформ для безперервної професійної самоосвіти та самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів; використання результатів самоосвітньої діяльності студентів, досвіду їх практичної роботи за фахом у розвитку та науково-практичному зміцненні інклюзивної освіти в країні; набуття майбутніми фахівцями інклюзивної компетентності через спілкування і співпрацю в умовах рівності з молодими педагогами практиками

інклюзивних закладів освіти, людьми з інвалідністю та дітьми з особливими освітніми потребами, фахівцями соціальної сфери та волонтерами.

**Ключові слова:** професійна підготовка соціальних педагогів, інклюзивна компетентність, майбутні соціальні педагоги, інклюзивна освіта, інклюзивне освітнє середовище.

The article is devoted to the problem of formation of inclusive competence of future social teachers in the process of professional training. It outlines the realities of development and functioning of social processes in today's martial law conditions, as a result of which the range of problems of children's environment becomes much wider. This leads and accelerates the development of inclusive education in the country, the search for optimal ways of effective inclusion of all children in the educational process. It is noted that the development of inclusive education actualizes the training of highly qualified professionally competent social educators, able to effectively solve the key problems of inclusive education in a disturbing present.

The article attempts to analyze the essence and structure of inclusive competence of teachers. The rationale for the necessity of professional training of future social educators to work in institutions of general secondary education with inclusive education is revealed.

The topical aspects of formation of inclusive competence of future social educators in the process of professional training were determined, including: development of professionally important personal qualities of future professionals; development of relevant educational content; organization of practice-oriented learning; involving students in educational, social projects, volunteer activities; promoting professional self-education and self-improvement; activation of students on the development of inclusive education in the country; the practice of implementing the peer to peer method in the training of applicants for higher education.

The essence of the relevance of certain aspects of the formation of inclusive competence of future social educators in the process of professional training is characterized: the emphasis on the development of such currently necessary personal qualities of future professionals, as humanity, caring, responsiveness and non-indifference, cordiality, sincerity, confidence, initiative; reflection in the educational content of urgent problems of inclusive education and tools to overcome them; transformation of professional knowledge into concrete skills and competencies through practice-oriented learning of students; implementation of socially useful and important activities of higher education applicants, acquisition and dissemination of inclusive education experience through project and volunteer work; diversity of formats and platforms for continuous professional self-education and self-improvement of future social educators; the use of the results of students' self-educational activities, experience of their practical work in their specialty in the development and scientific and practical

УДК 378.011.3.13.42-047.22(045)  
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/47.30>

**Великханіна Д.В.,**  
канд. пед. наук,  
ст. викладач кафедри педагогіки  
та методик навчання  
Хортицької національної академії

*strengthening of inclusive education in the country; acquisition by future professionals of inclusive competence through communication and cooperation in conditions of equality with young teachers practitioners of inclusive educational institutions, people with disabilities and children*

*with special educational needs, social workers and volunteers.*

**Key words:** professional training of social pedagogues, inclusive competence, future social pedagogues, inclusive education, inclusive educational environment.

**Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.** Виклики українського сьогодення прискорюють розвиток інклюзивної освіти в країні та орієнтують суспільство на забезпечення безперервного функціонування закладів освіти і залучення кожної дитини до освітнього процесу попри складні умови воєнного часу, труднощі організації дистанційної форми навчання та збереження якісного надання освітніх послуг.

Реалії сьогодення характеризуються серйозними проблемами у дитячому середовищі, серед яких фіксуємо збільшення інвалідизації дитячого населення внаслідок військових дій в країні, сирітство, отримання статусу внутрішньо переміщеної особи, невротичні та депресивні стани дітей, розгубленість, загострення хронічних захворювань, панічні настрої та страх, наслідки психологічного та фізичного насильства, відчуття небезпеки, втрату довіри до дорослих, руйнацію житла, закладів освіти, всієї соціальної інфраструктури, складні умови для навчання та труднощі налагодження побуту. Такі реалії торкнулись кожної української родини, зачепили кожен заклад освіти, тому й масштаби розуміння змін і трансформацій інклюзивних процесів в освіті значно розширюються.

Соціум в цілому та освітяни зокрема активізують свої зусилля на пошуку шляхів вирішення такого широкого кола проблем.

Сьогодні своєю увагою Нова українська школа намагається охопити всіх учнів, кожну дитину з її проблемами та потребами. Школа інтегрує всі свої ресурси задля провадження інклюзивної освітньої діяльності як для стабільного контингенту учнів, так і внутрішньо переміщених осіб, учнів з інвалідністю, дітей без батьківського піклування, з багатодітних сімей, малозабезпечених родин, з сімей, які опинились у складних життєвих обставинах та дітей, які мають кілька соціальних статусів одночасно.

Заклади освіти турбуються про забезпечення своєчасності, комплексності та якості надання освітніх послуг кожній дитині. Забезпечення продуктивності роботи школи у сучасних умовах здійснюється мультидисциплінарною командою фахівців, серед яких соціальний педагог – фахівець, який сприяє всебічному розвитку учнів, зосереджує свою професійну діяльність на вирішенні ключових завдань соціального виховання та особистісного становлення підростаючого покоління,

надає соціально-педагогічну допомогу дітям та їх родинам, здійснює соціально-педагогічний супровід всіх здобувачів освіти, які його потребують.

Інклюзивна освіта в цей час актуалізує підготовку висококваліфікованих, професійно компетентних соціальних педагогів, здатних з результативністю вирішувати ключові освітні завдання, ефективно здійснювати комплексну навчальну, виховну, корекційно-реабілітаційну роботу з учнями, сприяти успішній соціалізації та всебічному розвитку дітей, долати труднощі учнів в освіті, які спричинені викликами тривожного сьогодення.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Професійна компетентність сучасного соціального педагога поліаспектна та безумовно передбачає його здатність до ефективної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі.

Сутність інклюзивної компетентності майбутніх педагогів та особливості її формування сьогодні є предметом багатьох наукових досліджень. Так, З. Фалинська розглядає інклюзивну компетентність педагогів як сукупність суб'єктивних якостей особистості, основою яких виступає комплекс компетенцій, які сприяють ефективній професійно-педагогічній діяльності в актуальних умовах інклюзивної освіти [13]. Н. Фіголь під інклюзивною компетентністю розуміє вид професійної компетентності, що забезпечує ефективне здійснення педагогом інклюзивної діяльності [14, с. 200]. Вчені Т. П'ятакова, Ю. Бойчук, О. Бородіна, О. Микитюк розглядають інклюзивну компетентність майбутніх педагогів як інтегративне особистісне утворення, яке зумовлює здатність реалізувати професійні функції в процесі інклюзивного навчання, зважаючи на різні освітні потреби учнів з обмеженими можливостями здоров'я, забезпечуючи їх включення до загальноосвітнього навчального середовища, створюючи умови для їхнього розвитку і саморозвитку, повноцінної соціалізації [3; 11].

Проблеми професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до провадження інклюзивної діяльності у закладах освіти вивчали Л. Міщик, В. Григоренко, О. Рассказова, С. Архипова, Л. Смерчак, О. Ворощук, С. Наход, І. Красілич та ін.

Так, на думку Л. Міщик, інклюзивна школа виступає соціально-педагогічною системою сприяння розвитку соціального включення учнів через створення безбар'єрного шкільного середовища, у якому основне призначення соціального педагога полягає в соціальному вихованні особистості учнів та соціальному супроводі, як усунення

дій негативних чинників на розвиток школярів [9, с. 192]. Це зумовлює необхідність у відповідній готовності соціальних педагогів до провадження професійної діяльності в умовах інклюзивного середовища закладів освіти.

Науковці В. Григоренко та О. Рассказова переконані, що саме соціальний педагог за своїм професійним призначенням та рівнем компетентності виступає провідним суб'єктом розвитку соціальності учнів в умовах інклюзивної освіти, здатним вплинути на думку фахівців, батьків, учнів, громади. Тож, професійна підготовка майбутніх соціальних педагогів має бути спрямована на розгортання інклюзивних процесів в Україні та забезпечення функціонування і реалізації ключових завдань закладів загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням [5, с. 221].

Соціальний педагог, зазначають С. Архіпова та Л. Смеречак, має сприяти інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в суспільство, навчити їх адаптуватися до мінливого соціального середовища, а відтак – володіти як професійними, так і специфічними знаннями й уміннями щодо організації корекційної роботи з дітьми з вадами психофізичного розвитку в умовах інклюзивної освіти. Компетентність соціального педагога у корекційній роботі з дітьми з психофізичними вадами визначає комплекс певного рівня соціально-педагогічних знань, умінь, навичок, ставлень, завдяки яким фахівець здатний здійснювати складні поліфункціональні види діяльності [2, с. 15].

О. Ворошук зауважує, що соціальний педагог є ключовим фахівцем у забезпеченні процесу навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами у школі. Вчена визначає умови професійної готовності соціального педагога до роботи з дітьми з особливостями освітніми потребами, серед яких: цілеспрямований розвиток ціннісно-сміслової сфери особистості соціального педагога; актуалізація і розвиток якостей, які створюють професійну готовність до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами; орієнтація на особистісну індивідуальність кожного вихованця; посилення аксіологічного аспекту в підготовці соціальних педагогів до роботи з дітьми, які мають порушення психофізичного розвитку [4, с. 61–71].

Інклюзивна компетентність педагога має відповідну структуру та характеризується низкою змістовно та функціонально пов'язаних компонентів. Серед компонентів інклюзивної компетентності педагога Л. Кальченко визначає мотиваційний, когнітивний, операційний і рефлексивний [7, с. 89–97]. Схожу думку має Л. Смеречак, яка виокремлює такі компоненти готовності соціальних педагогів до роботи в умовах інклюзії – когнітивний, практичний, мотиваційний [12, с. 165–176]. С. Наход у структурі інклюзивної компетентності педагога виділяє аксіологічний, прогностичний,

інноваційний, соціально-комунікативний та акмеологічний компоненти, що обумовлюють його здатність здійснювати професійні функції в процесі інклюзивного навчання, враховуючи різні освітні потреби дітей, забезпечуючи їх включення в освітнє середовище та створюючи умови для їх розвитку та соціалізації [10, с. 225–232]. С. Архіпова та І. Красілич зазначають, що підготовка фахівців до діяльності в інклюзивному освітньому середовищі може бути представлена трьома основними компонентами: мотиваційно-аксіологічним, когнітивним та діяльнісно-практичним [1, с. 28–34].

Інклюзивна компетентність соціального педагога є вимогою сьогодення та запорукою розбудови інклюзивної освіти в Україні. Саме тому її формуванню в процесі професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів у закладах вищої освіти має приділятися значна увага.

**Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.** Професійна підготовка майбутніх соціальних педагогів обумовлюється актуальними запитами соціуму та розвитком освітніх тенденцій, які спрямовують практичну соціально-педагогічну діяльність на розбудову інклюзивної освіти в Україні. Увага багатьох науковців зосереджується на дослідженні широкого кола проблем професійного навчання та формування професійної компетентності майбутніх фахівців соціальної педагогіки, серед яких і проблеми підготовки до продуктивної соціально-педагогічної роботи в інклюзивному освітньому середовищі. Водночас, наукових розвідок потребує питання актуальних саме сьогодні аспектів формування інклюзивної компетентності майбутніх соціальних педагогів.

**Мета статті** полягає у визначенні актуальних аспектів формування інклюзивної компетентності майбутніх соціальних педагогів в процесі професійної підготовки.

**Виклад основного матеріалу.** Реалії сучасності об'єднують в одному інклюзивному просторі таких різних та водночас схожих учнів, які разом крокують освітніми стежками, навчаються продуктивній комунікації і взаємодії, розвиваються та соціалізуються попри існуючі сьогодні перешкоди у звичному соціальному житті.

Ключовими тенденціями інклюзивної освіти в час тотальної загрози життю та здоров'ю дітей є створення безпечних умов для їх всебічного розвитку й особистісного зростання, корекційна спрямованість освітнього процесу у школі, врахування індивідуальних особливостей, потенціалу та потреб кожного учня в інклюзивному класі.

З огляду на існуючі реалії розбудови та тенденції розвитку інклюзивної освіти в Україні, важливо окреслити актуальні, на нашу думку, аспекти формування інклюзивної компетентності майбутніх соціальних педагогів.

Одним з фундаментальних аспектів формування інклюзивної компетентності фахівців є розвиток професійно важливих особистісних якостей майбутніх педагогів, як етичність і тактовність, співчуття і толерантність, доброзичливість, відповідальність, милосердя, педагогічний оптимізм, високий рівень самоконтролю і саморегуляції [4, с. 66]. Варто зазначити, що педагогічна діяльність в умовах інклюзії потребує не лише досконало розвинених дидактичних й методичних умінь, ґрунтовних фахових знань, але й сформованості багатьох особистісних якостей [8]. Такими професійно значущими для педагога особистісними якостями є гуманність, толерантність, альтруїзм, відповідальність, любов до дітей, педагогічна інтуїція, доброзичливість, комунікабельність, емпатія, педагогічний такт, спостережливість, педагогічний оптимізм, професійне зростання, витримка [3, с. 56; 5, с. 221].

Сьогодні перелік таких важливих для професійної діяльності особистісних якостей соціальних педагогів доцільно доповнити людяністю, відкритістю, привітністю, готовністю прийти на допомогу, турботливістю, чуйністю та небайдужістю, щирістю, впевненістю, ініціативністю, гнучкістю та рішучістю.

Розробка актуального навчального контенту, здатного озброїти студентів сучасним знанням і практичним досвідом організації інклюзивного середовища у закладі освіти, дієвим педагогічним інструментарієм реалізації корекційної та реабілітаційної складових освітнього процесу у школі, також на часі. Такий навчальний контент для вивчення студентами можуть складати розроблені з урахуванням освітніх потреб школярів спеціальні курси, програми дисциплін за вибором і факультативів, а також створені на основі різних комунікативних, освітніх та соціальних платформ в Інтернеті спільноти і канали молодих фахівців, професіоналів і однодумців. Актуальний навчальний контент має відображати нагальні потреби інклюзивної освіти, закріплювати необхідні у професії знання і уміння майбутніх соціальних педагогів, серед яких:

- побудова освітнього процесу та взаємодії з учнями із врахуванням їх індивідуальних особливостей, потреб, інтересів, соціальної ситуації розвитку;

- налагодження продуктивної взаємодії з кожною дитиною та її батьками;

- сприяння створенню безпечних та комфортних умов для навчання та розвитку дітей, турбота про збереження життя та здоров'я учнів;

- залучення компетентних фахівців для ефективного надання комплексу освітніх послуг учням та їх родинам;

- оволодіння арсеналом сучасних педагогічних інструментів для навчання та виховання, всебічного розвитку, соціалізації дітей;

- знання та уміння щодо попередження і подолання тривожних станів учнів, панічних настроїв, страхів за власне життя, постійного відчуття небезпеки;

- знання дій у надзвичайних ситуаціях (сирена, евакуаційні заходи тощо), уміння надати першу медичну допомогу тощо.

Відомо, що організація практико орієнтованого навчання майбутніх фахівців значно підвищує якісь їх професійної підготовки. Тому практико орієнтоване навчання майбутніх соціальних педагогів безумовно є актуальним аспектом в контексті формування в них інклюзивної компетентності. Важливо зазначити, що провадження інклюзивного навчання у закладах освіти є специфічною педагогічною практикою, яка вимагає від фахівця чіткого розуміння дій та впливів, вираженості у виробленні освітніх стратегій, професійності у виборі інструментів для навчання та розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Можливість закріплення на практиці отриманого теоретичного знання щодо інклюзії сприяє усвідомленню студентами їх цінності, механізмів дії та покрокових інструкцій впровадження у педагогічну роботу, а також перетворенню цього знання у конкретні уміння.

До актуальних аспектів формування інклюзивної компетентності майбутніх соціальних педагогів також можна доєднати активне залучення студентів до участі в освітніх та соціальних проєктах, а також до волонтерської діяльності. Адже інклюзивні процеси пов'язані із наданням соціальної підтримки різних категорій населення, розбудовою соціально доступної й комфортної для життєдіяльності інфраструктури, розповсюдженням інноваційного досвіду комплексної реабілітації людей з особливостями психофізичного розвитку, навчанням освітян специфічних методик організації навчальної діяльності учнів з різними освітніми потребами, щирою турботою й волонтерською допомогою тим, хто цього потребує. Тож активна участь майбутніх фахівців у соціальному житті громади, у різних проєктах, їх волонтерська робота дозволить розібратись у розмаїтті проблем, які є перешкодою для дорослих і дітей у реалізації власних академічних і суспільних потреб у повній мірі, зануритись у соціально корисну діяльність, ініціювати та реалізовувати нові освітні й соціально важливі проєкти.

Професійна самоосвіта та підвищення педагогічної майстерності набуває особливого значення для соціальних педагогів в умовах швидких змін і трансформацій суспільних запитів до освіти і соціалізації підростаючого покоління, розвитку і становлення інклюзивної освіти, інформаційно-комунікативних технологій та дистанційного формату організації навчання, доступності для вивчення сучасного досвіду соціальної і корекційної роботи

фахівців з дітьми. Перед майбутніми соціальними педагогами сьогодні розкриваються різноформатні можливості для безперервного оновлення професійного знання щодо провадження інклюзії та особистісного самовдосконалення (освітні сайти, семінари, вебінари, тренінги, курси підвищення кваліфікації, науково-практичні конференції, майстер-класи, інтенсиви тощо), використання яких сприяє формуванню в них інклюзивної компетентності.

Зауважимо, що самоосвіта, професійне та особистісне самовдосконалення майбутніх соціальних педагогів не має обмежуватись лише користуванням тими методичними і практичними педагогічними інструментами, які відкривають для всіх зацікавлених сучасні освітні майданчики. Важливо спрямовувати студентів на використання результатів їх самоосвітньої діяльності, досвіду практичної роботи за фахом у розвитку та науково-практичному зміцненні інклюзивної освіти в Україні: шляхом пошуку та апробації новітніх тенденцій розвитку соціальної педагогіки, використання на практиці результатів актуальних досліджень українських та закордонних науковців, методичних напрацювань та сучасного програмного забезпечення соціально-педагогічної роботи в сфері освіти; через заохочення до розробок

соціально-педагогічних інструментів для ефективної реалізації професійних функцій в інклюзивному освітньому середовищі; сприяння творчій діяльності студентів, розкриттю та вияву їх креативних здібностей у площині інклюзивної освіти; залучення майбутніх фахівців до створення комфортного інклюзивного простору у закладах освіти для всіх учасників освітнього процесу громадських організацій, благодійних фондів, окремих меценатів, волонтерів, підприємців, батьківських спільнот тощо. Активізація студентів на розбудову інклюзивної освіти в Україні також є актуальним аспектом їх багатогранної професійної підготовки.

Крім того, варто наголосити, що професійна підготовка майбутніх соціальних педагогів сьогодні з використанням методу «peer to peer» не лише не втрачає актуальності, а й примножує практичний досвід спільної роботи студентів новими формаціями її організації. Так, метод «peer to peer» (або «рівний рівному») є засобом передачі соціально значущої інформації (знання, досвіду, позицій, думок та ін.) під час вільного спілкування та взаємодії в соціальній групі людей, рівних за певними ознаками (наприклад: вік, інтереси, цінності, потреби, проблеми, професія тощо). Ефективність методу «навчання рівних рівними» обумовлюється низкою особливостей, серед яких:



Рис. 1. Актуальні аспекти формування інклюзивної компетентності майбутніх соціальних педагогів

знання цінностей та вимог соціальної групи, у якій відбувається спілкування; високий ступінь довіри між учасниками; рівність у взаєминах; схожість досвіду, ставлення до проблем; однаковий освітній та культурний рівень, соціальні позиції; розуміння та прийняття одне одного; бажання взаємодіяти та отримувати нове знання та корисний досвід [6, с. 494–496]. Навчання майбутніх фахівців на основі «peer to peer» є надзвичайно затребуваним, адже студентство (з притаманними йому критичним та гнучким мисленням, незалежністю думки, відкритістю до нового знання, креативністю, прагненням до самовдосконалення, соціальною активністю, автономністю, мобільністю, розвинутими soft skills) у товаристві однодумців набуває професійної компетентності, вчиться виробляти ідеї, обмінюватись практичним досвідом роботи за фахом, що сприяє ефективному вирішенню соціально-педагогічних питань в освіті, зокрема в інклюзивній. Так, сьогодні процес формування інклюзивної компетентності майбутніх соціальних педагогів з використанням методу «peer to peer» доповнюється новими форматами взаємодії студентів з молодими педагогами практиками інклюзивних закладів освіти, людьми з інвалідністю та дітьми з особливими освітніми потребами, фахівцями соціальної сфери та волонтерами – це популярні тренінги, інтерактивні заняття, практикуми, со-working (діяльність у спільному робочому просторі), workshop (професійна майстерня), онлайн конференції, трансляції (streaming) тощо.

Візуально окреслені актуальні аспекти формування інклюзивної компетентності майбутніх педагогів представлено на рисунку 1.

**Висновки.** Отже, формування інклюзивної компетентності майбутніх соціальних педагогів має тісний зв'язок з тенденціями розвитку суспільних процесів в цілому та інклюзивної освіти зокрема. Інклюзивна компетентність сучасних соціальних педагогів покликана забезпечити їх ефективну діяльність в інклюзивному освітньому середовищі та передбачає вияв професійно значущих особистісних якостей, володіння актуальними знаннями та уміннями, а також готовність брати активну участь в освітніх, соціальних проєктах, волонтерській діяльності, поєднувати професійну підготовку з практичною діяльністю за фахом, самоосвітою та самовдосконаленням, отримувати корисний досвід провадження інклюзивної освіти у спілкуванні й взаємодії з педагогами, студентством й однодумцями.

#### БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Архіпова С. П., Красілич І. О. Підготовка майбутніх фахівців соціально-педагогічних спеціальностей у контексті новітніх тенденцій інклюзивної освіти. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Педагогічні науки»*. Випуск 3. 2021. С. 28–34.

2. Архіпова С. П., Смеречак Л. І. Формування професійної компетентності майбутніх соціальних педагогів у корекційній роботі з дітьми з вадами психофізичного розвитку. *Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. Серія «Педагогіка. Психологія. Філософія». Випуск 28 (2). 2013. С. 14–19.

3. Бойчук Ю. Д., Бородіна О. С., Микитюк О. М. Інклюзивна компетентність майбутнього вчителя основ здоров'я : монографія. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2015. 117 с.

4. Ворошук О. Д. Підготовка соціальних педагогів до інклюзивного навчання дітей з особливими потребами у середовищі загальноосвітнього навчального закладу. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Соціально-педагогічна*. 2016. Випуск 27. С. 61–71.

5. Григоренко В. Л., Рассказова О. І. Професійна підготовка соціальних вихователів в умовах розгортання інклюзивної освіти в Україні: тенденції та суперечності. *Збірник наукових праць «Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності»*. Випуск 14. 2016. С. 215–222.

6. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за заг. ред. проф. І. Д. Звереві. Київ ; Сімферополь : Універсум, 2012. 536 с.

7. Кальченко Л. В. Формування інклюзивної компетентності викладачів як чинник розвитку соціально-педагогічної роботи з молоддю з особливими потребами / Л. В. Кальченко // Соціально-педагогічна робота в закладах освіти інклюзивної орієнтації : тези доповідей IX Всеукраїнської науково-практичної конференції. Хмельницький : Хмельницький інститут соціальних технологій Університету «Україна», 2016. С. 89–97.

8. Мицишин І., Микитюк І. Особливості професійної компетентності вчителя інклюзивного класу початкової школи. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. Випуск 34. 2019. С. 171–178.

9. Міщик Л. І. Основні аспекти підготовки соціальних педагогів до організації виховної роботи в закладах інклюзивного навчання. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. Випуск 2. 2014. С. 190–194.

10. Наход С. А. Інклюзивна компетентність у складі «soft skills» майбутніх педагогів початкових класів. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. Педагогічні науки. Випуск 1 (19). 2020. С. 225–232.

11. П'ятакова Т. С. Розвиток інклюзивної компетентності вчителя: швейцарський досвід. *Порівняльно-педагогічні студії*. 2012. Випуск 1 (11). С. 93–98.

12. Смеречак Л. І. Інклюзивна складова професійної компетентності соціальних педагогів. Неперервна професійна підготовка фахівців в умовах формування спільного європейського освітнього простору : монографія / за редакцією С. П. Архипової, О. П. Лещинського. Черкаси : Черкаський національний університет, 2020. С. 165–176.

13. Фалинська З. З. Формування готовності майбутніх соціальних педагогів до реалізації інклюзії засобами гуманізації навчального процесу / З. З. Фалинська // *Ідеї гуманної педагогіки та сучасна система інклюзивного навчання* : Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-методичної конференції, присвяченої 97-річчю від дня народження Василя Сухомлинського, 29–30 вересня 2015 р. / уклад.

О. Е. Жосан. Кіровоград : Ексклюзивсистем, 2015. С. 407–411.

14. Фіголь Н. А. Інклюзивна компетентність педагога: теоретичний аспект. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Випуск 77. Київ, 2020. С. 199–202.